מעשה רוקח על המשנה — בכורות

במסכת זו יש ט' פרקים, ופרק ט' מיירי בדיני מעשר בהמה ושמנה פרקים מיירי בדיני בכורות. והתחלת אותיות מן ח' פרקים עולה רכ"ח, וסופי אותיות עולה תקט"ו. ובפרק ט' התחלה וסוף המה(?) אותיות ש"מ – כל זה צריך טעם.וגם בכמה דוכתי אזלי הבכור ומעשר כחדא.

ונלע"ד כך(?), שסוד בכור – בוכרא עילאה דכולא, היינו חכמה, שז"א נקרא ברא בוכרא אבל חכמה הוא בוכרא דכולא, דסוד כתר הוא מופלא וספירה ראשונה שנתגלה הוא חכמה. וסוד מעשר הוא מלכות שהיא עשירית כידוע. לכן סידר במסכת זו תשעה פרקים מן חכמה עד מלכות ועד בכלל המה תשעה ספירות. ולכך סידר הפרק אחרון בדיני מעשר בהמה שהוא כנגד ספירת מלכות שהיא בסוד מעשר, וגם בהמה בגימטריא ב"ן, דבמלכות יש שם הוי"ה במילוי ב"ן. ולכן התחלת וסוף המה אותיות ש"מ, דידוע דמלכות נקראת "שם".

וח' פרקים ראשונים מיירי בדיני בכורות, היינו בסוד ב' בכורים. חכמה הוא בוכרא עילאה, וחכמה ובינה כחדא אולין, הרי ב' פרקים ראשונים. ואח"כ ששה פרקים בסוד ברא בוכרא שהוא כולל הששה קצוות. ולכן תמצא שתיבת "בכור" עולה כ"ו ע"ב ק"ל. כ"ו היינו שם הוי"ה שכולל הכל. ע"ב היינו חכמה. ק"ל היינו שם מ"ה פשוט כפול משולש מרובע כידוע. נמצא שבתיבת בכור נכלל ב' בכורים – חכמה בוכרא דכולא, וז"א שהוא ברא בוכרא בכלל הששה קצוות. לכן ק"ל עולה ה' פעמים הוי"ה, ואותיות כ"ו – הרי ו' הויות נגד ששה קצוות אלו.

וזה הסוד "הבכור נאכל לכהנים", היינו "הבכור" הידוע שהוא חכמה, "נאכל לכהנים", שהמה החסדים, וחכמה הוא ראש וראשון לכל החסדים וממנו נמשכה הנתיבות להחסדים. לכן בדוגמא למטה הבכור נאכל לכהנים. "והמעשר לכל אדם", שהיא מידה עשירית נותנת שפע ומזון לעולמות בי"ע, היינו עולם הכסא ועולם המלאכים ועולם הגלגלים עם עולם השפל הזה. לכן בדוגמא למטה המעשר נאכל לכל אדם.

ונחזור לחשבון האותיות מן הח' פרקים. התחלת האותיות עולה רכ"ה עם ג' אותיות מכוון מנין בכור. וסופי אותיות עולה תקט"ו כמנין חכמה וברא בוכרא עם הג' תיבות והכולל. נמצא ט' ספירות מחכמה עד מלכות. וכלל המסכת נקרא בכורות, אותיות בו כתר, כמו שכתבתי במסכת ברכות ממש כמו כאן, יעו"ש.

(פ"מ סוד המשנה מעשר בהמה מצטרף וכו' וכמה דברים השייך לזה)כדי להבין סוד המשנה בפרק ט' (משנה בכורות ט:ב): "מעשר בהמה מצטרף כמלוא רגל בהמה רועה. וכמה היא רגל בהמה רועה? ששה עשר מיל. היה בין אלו לאלו שלשים ושנים מיל אינן מצטרפין. היה לו באמצע מביא ומעשרין באמצע. ר"מ אומר הירדן מפסיק למעשר בהמה". ובגמרא (דף נד:): "מנא הני מילי דאמר קרא עוד תעבורנה הצאן ע"י מונה וקים להו לרבנן דשיתסר מילי קא שלטא ביה עיני דרועה". עוד שם בגמרא (דף נה.): "היו לו חמש בכפר חנניה וחמש בכפר עותני שהיו רחוקים זה מזה ל"ב מילין אין מצטרפין עד שיהא לו אחת בציפורי שהיה באמצע" – כל זה צריך ביאור רחב דודאי יש בדברים אלו רזין דרזין.

ואכתוב עניות דעתי והדקדוקים שיש בהם יתבארו בטוב טעם. דידוע דשכינה נקראת "רחל" בסוד "רחל מבכה על בניה", והיא רועה של ישראל בסוד הפסוק "ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רעה היא", צאן אלו ישראל. ובזה תמצא דבר נפלא מה שרימז רבינו הקדוש כשתחשוב ג' תיבות אלו "רגל בהמה רועה" תמצא מכוון כמנין "רחל כי רועה היא" עם הכולל. ואף שבתורה כתיב "רעה" חסר ו' – אפשר שגם במשנה צריך להיות. ומה גם שכבר ידוע מספר כונת האר"י ז"ל שבחשבון רשות למלאות החסר ולחסר המלא. ולכן התחלת אותיות מן הח' פרקים ראשונים עולים רכ"ה כמנין ראשי תיבות "כ'י ר'עה ה'יא". וסופי אותיות עולה תקט"ו כמנין רחל רעה עם ב' כוללים.

ואף על פי שכתבתי שח' פרקים ראשונים מיירי בסוד ב' בכורים – מכל מקום הכל הולך אל מקום אחד למדת מלכות, היא השכינה, שהיא מקבלת כל השפע בעת רצון והזיוג. ותמיד עיניה מטייפין למעלה למדת יסוד לקבל השפע ממנו בעת היחוד. וזהו הסוד האמור במשנה ובגמרא "וכמה רגל בהמה רועה? ששה עשר מיל", דקים להו דששה עשר מיל שלטא עיני דרועה – הכל מבואר בזה דרחל שהיא הרועה נושאות עיניה למידת יסוד שהוא בסוד ששה עשר מיל, דסוד ששה הוא

ספירה ששית מימי הבנין והוא בסוד משך אות ו', וגם הוא בסוד עשר שמקבל ה' חסדים וה' גבורות לצורך הזיווג. ותיבת מיל בגימטריא יסוד. נמצא מדוקדק מאוד "ששה עשר מיל". וכשהיא מקבלת כל השפע אז היא "רגל בהמה רועה" לעמה ישראל, כהוגן וכשורה, ומשפיע להם כל טוב.

ואפשר עוד לומר דששה עשר מיל מרמז על מחנה ישראל שהיתה תלתא פרסי והמה שנים עשר מיל, לכל שבט מיל. וכן ירושלים קמייתא היתה תלתא פרסי גם כן כשיעור מחנה ישראל. ולפי חשבון הקלי(?) בקדושתא של פרשת שקלים קחשיב כל מיל אלף ת"ק אמות פחות עשר, דוק שם ותשכח. ואפשר שבימי התנאים כך היה חשבון מיל רק אלף ת"ק. ואחר כך בימי אמוראים נתחדש לחשב כל מיל שני אלפים אמה. ואין הזמן גורם כעת לחפש אחר זה בספרים. נמצא ששה עשר מיל דנקט התנא בכאן היינו לפי חשבון הראשון אבל באמת לפי חשבון השני אותן ששה עשר מיל המה שנים עשר דהאידנא, והיינו שיעור מחנה ישראל ושיעור ירושלים קמייתא. ואם כן אתיא כפשטה – שיעור רגל בהמה רועה, היינו סוד השכינה שהיא רועה את צאן ישראל, ששה עשר מיל – כשיעור מחנה ישראל וירושלים ותמיד שלטה עיניה בהם לשמור אותם.

ולפי הדרך הראשון שכתבתי שקאי על מדת יסוד שהוא בסוד ששה ובסוד עשר שמקבל ה' חסדים וה' גבורות, ובזה מבואר הגמרא שהבאתי "היו לו חמשה בכפר חנניה" היינו חמשה חסדים ולכן תמצא שתיבת חנניה עולה מכוון כמנין חסדים עם הכולל. וגם שמא גורם – חנניה לשון חינא וחסדא. "וחמשה בכפר עותנאי" – היינו חמשה גבורות. ולכן תמצא שב' תיבות אלו בכפר עותנאי עולה כמנין גבורה גבורות ה' עם הכולל.וזה לשון הזוהר פרשת יתרו דף פ"ג (ח"ב פג, א) "גבורות סגיאין אינון ונפקין מגבורה חדא".

"אין מצטרפין עד שיהא לו אחת בציפורי", היינו מדת יסוד שהוא בית קבול לכולן, וידוע שציפור הוא ביסוד כמבואר בס' מ"נ, וציפורי גם כן בסוד זה – ציפור י', וזהו גם כן (מגילה ו, א) "ציפורי היתה יושבת בראש ההר כציפור", "ההר" היינו מלכות כידוע, ו"ראש ההר" היינו יסוד כטעם "ראש המטה" המבואר בזוהר. ודוק היטב.

עוד יש לומר על פי פשוטה על ט' פרקים שבמס' זו ועם הכולל המה עשרה להורות שבמצרים שהכה את המצריים בעשר מכות ועשירית במכות בכורות, ופדה את בכורי ישראל, מכח זה מחויבים לפדות את עצמם ופטרי חמורם כמבואר בכתוב, והכל מבואר במס' זו. ולכך כשתחשוב התחלת וסופי אותיות מן כל הט' פרקים יחד עולה מכוון תתר"פ מנין ה' פעמים גבורה, וזהו יד הגדולה ויד החזקה. וביד ה' אצבעין שבהם הכה את המצריים ובכורי ישראל ניצולו.

ואמרתי טעם לפי פשוטה למה ציוה התורה לפדות בכור זכר ולא בכורה נקיבה, הלא במצריים הוכה גם הנקיבות? וגם יש ב' דעות בש"ע אם נקבה בכורה מחויבת להתענות בערב פסח ומסיים רמ"א "ואין המנהג כן", ולכאורה בעי טעמא הרי באמת גם הנקבות ניצולו?

ונראה הטעם פשוט דזכרים טעונין פדיון וגם תענית לפי שגם הם היו חייבין כמבואר במדרשים בכלל ישראל שטען שר של מצריים "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי ע"ז", ובכורי ישראל בכלל, אם כן גם הם היו ראוין ללקות כמו המצריים, לכך טעונין פדיון ותענית על שהציל אותם הקב"ה בחסדו. מה שאין כן הנקבות דאיתא בסוטה "בזכות נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו", ואם כן הדין נותן שלא ילקו, לכך אינם צריכין לא פדיון ולא תענית. זה פשוט.

ואפשר שזהו גם כן כוונת הפסוקים "וכל בכור בניך תפדה, והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים", ולכאורה השאלה והתשובה אין להם הבנה. ולדברינו מבוארים בטוב טעם. "כל בכור בניך תפדה" ילפינן מיניה "בניך ולא בנותיך", שאינם צריכים פדיון. "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת" – הלא במצריים גם הנקבות מתו ואם כן מה נשתנו הנקבות בכורות מזכרים שאלו צריכין פדיון ואלו אין צריכין פדיון? "ואמרת אליו" תשובה נכונה, "כי בחוזק חד הוציאנו ה' ממצרים". וידוע דאיתא במפרשים שלכך הוצרך חוזק יד מפני שגם ישראל לא היו זכאין לגאול אותן וכמו שטען שר המצריים לכך היה ההוצאה בחוזק יד. ובזה מדויק שהאב משיב לבן כי בחוזק יד הוציאנו דייקא, כלומר שאנחנו הזכרים הוצרכנו לחוזק יד אבל הנקבות לא הוצרכו לחוזק יד שעל פי הדין היו ראוין ליגאל משם, שהיו צדקניות, לכן אינם צריכין פדיון. וקל להבין.